

„Tiszteletlenül” a szúzairól

Sütő András ma már több mint író. Az elmúlt évtizedek alatt az erdélyi magyarság szószólója, a magyar nyelv, a nemzetudat ápolója. Az utóbbi pár évben, midőn ez a kérdés politikai diskurzus tárgyává vált, s különösen a decemberi forradalom és a marosvásárhelyi pogrom óta neve még inkább jelképpé lett, lassan már azok közé kell számítani, kiknek szentté avatása még életükben megtörtént.

Ezáltal azonban Sütő András kevesebb is, mint író. A kisebbségi problematika, e sajtós léthelyzet szinte minden alkotásának középponti problémája, drámai életművének pedig állandó tematikája. Így aztán a *pusztán esztétikai szempontú értékelés nehéz, szinte lehetetlen*. Az a tisztelet, mely az embert övezi, az irodalmi megméretés szempontjai közé vegyül.

Úgy vélem, mindez különös élességgel vetődik föl drámai kapcsán. Hiszen itt a színpadra állítás ténye, majd mikéntje eleve állásfoglalást, értelmezést követel. Az általam látott néhány magyarországi Sütő-előadás nem nagyon vállalkozott másra, mint a veretes szöveg megfelelő fölmondására; az pedig, amit rendezésnek hívnánk, ehhez teremtett megfelelően látványos szöveket. Sütő darabjai *mély gondolati alapozású, s kissé statikus művek*. Az író alaphangja a pátosz, s emiatt, valamint a téma miatt csábítanak a komoly, ám kissé egysíkú előadásra.

Ezért tartom nagyon jelentősnek és helyénvalónak, hogy akadt rendező, aki „*tiszteletlenül*” közelített Sütőhöz. Sokan talán már azt is zokon veszik, hogy *Ruszt József* belenyúlt a szövegbe. Az meg — az íróról kialakult képhez viszonyítva —

végképp szentségtörésnek tűnhet, hogy a pátoszt is megtöri. Ennek legszebb példája talán Roxané bevonulása. *Dobos Kati* közepén jön, nagy kísérettel, díszes ruhában, hatalmas uszályokkal, fején óriási csipkedísz — s közben tangó szól: „Öcsény csornaja...” Fekete humor? Ha belegondolunk, hogy a királynő épp most hagyta el régi férjét az új győző kedvéért, s legalább oly gonosz, mint amilyen szép, akkor kénytelenek vagyunk elismerni: csak a *situáció pontos értékeléséről, és színházi eszközökkel való ábrázolásáról van szó*. Milyen hazug lett volna egy diadalmas, monumentális bejövetele! Ha a zene nem ellenpontozna, könnyen emlékeztetnénk egy operett első felvonására, hol a primadonna lelépked a lépcsőkön. Ruszt okosan aknáztá ki a Sütő-szöveg groteszk, morbid lehetőségeit. Én idesorolom a diktátor *csau-szinú* szobrát is. Attól, akit ábrázol, eltávolodtunk már annyira, hogy felismerhető színpadi megjelenítése lehetséges. Ruszt rendezése 1981-ben nagy *színházi siker* volt. Azóta felfogása *történelmileg* is hihetetlenül aktuálisá vált.

Nem tudom, mindez mennyire egyezik a szerző szándékaival. Talán nem járok messze az igazságtól, ha feltételezem, hogy Sütő a darabírás során nem pontosan erre gondolt. Azokhoz a dolgokhoz azonban, amelyekről beszél, ma ez a viszonyunk. (Bizonyos mondatok más akusztikát kaptak. Ennek egyik végletes példája Parmenion és Bétisz párbeszéde:

— ... Alexandrosz — most általam harmadszor ajánlja föl neked a békés elvonulást.

— Hová?

— Nem tudom. Nem vagyok itt ismerős.

Ezen a párbeszeden a szegedi közönség — nevet.)

Csányi Árpád rakaszt díszlete, a hozzávaló emelvényekkel alkalmas játéktér, ám úgy tűnik, szinte bármilyen darabot el lehetne játszani benne. A ruháknak — melyeket Schaffer Judit terveinek felhasználásával Papp János állított össze — az a trükkje, hogy egyaránt utalnak a darab valós (ókori) és a gondolati (erdélyi) színhelyére.

Kaszás Géza a Független Színpad megalakulása óta hihetetlenül sokat fejlődött. Parmenionja sokszólamú, erőteljes, élvezetes alakítás. Kovács Adél (Eanna) meghatóan képviseli a darabban a tiszta lírát. A három helytartót sok iróniával ábrázolja Avar István, Szokolay Ottó és Bessenyei Ferenc. Hármuk közül Bessenyei a legerősebb egyéniség, ezért az ő gyengesége, öreges nyavalygása, aggodalma a legelőbb. Neki azonban komoly szövegproblémái voltak: a bemutató estéjén oly mértékig támaszkodott a sugó segítségére, hogy az még avatatlan néző számára is jól észlelhető és igen zavaró volt. A szerző szándékához legközelebb álló szerepfarmálást alighanem Sinkovits Imrétől láttuk, Bétiszként ő képviseli a fennköltiséget. Kalocsay Miklós hálósípkás udvari történetírója kedvesen bolondos alak. Ez a látszólag nem túl jelentős figura azért fontos mégis, mert a *szövegben* ő hordozza a groteszk szemlélet csiráit. „*Mi történt holnap?*” — tesz föl neki minduntalan a kérdést, mert hogy a jövőt — múlt időben — Alexandrosz lediktálja neki. A darab végén a diktátor meghal. A jövőt most már nekünk kellene diktálnunk — jelen időben. [Nagy László felvételén Kovács Adél (Eanna) és Kaszás Géza (Parmenion)].

Márok Tamás

A Libération a magyar zenei életről

Három oldalon foglalkozik szerdán, a tekintélyes francia lap, a *Libération* „Európai nyár” című melléklete a magyar zenei élettel, mindenekelőtt a szombathelyi nyári fesztivállal, Bartók zenéjének mai fogadtatásával és a *Budapesti Tavaszi Zenei Fesztivál* előkészületeivel.

A szombathelyi rendezvényről szóló cikk, Christian Leblé írása megszólaltatja Kocsis Zoltánt, Kurtág Györgyöt, Ligeti Györgyöt, elsősorban arról, miben látják Bartók zenéjének lényegét, s mit jelent ez a zene a mai

Magyarországon, az ország zenei életében. Ugyancsak Leblé mutatja be külön cikkben Klenjanszky Tamást, aki a budapesti fesztivál szervezését irányítja. A cikk szól a zenei élet, s főként a fesztivál megrendezésének anyagi természetű nehézségeiről is. Egy harmadik írás, amelynek szerzője Yves-Michel Riols, a Bartók-archívum tevékenységét ismerteti.

A lap nyári melléklete általában érdeklődéssel kíséri a magyar zenei nyár eseményeit: a közelmúltban két írás is foglalkozott a debreceni dzsesszfesztivállal

A drága bölcsi...!

Darázs-fészekbe nyúltam, mikor a bölcsődéről szerezett tapasztalataimról írtam. Jegyzetem annyira különböző véleményeket váltott ki, hogy jónak láttam a témát egy ideig pihentetni. Most, hogy én is kipihentem a családomra is visszaszálló következményeit, ismét írok (már nem annyira szomorúan) a bölcsiről.

Kész vagyok egy-egy problémát több szempontból is megvizsgálni. Ezért örültem, amikor megismerkedtem Kisné Kasza Irénnel, a szegedi bölcsődék módszertani vezetőjével, aki két pedagógustársával egyetemben 300 (!) bölcsődei gondozónó pedagógiai továbbképzésével foglalkozik.

— A gyerekek az első! — hangsúlyozta többször is a bölcsődék módszertani vezetője. — Az évenként rendezett kétéves továbbképzéseken minden bölcsődéből egy-egy gondozónó vesz részt. A játékeszközök mennyiségéről, minőségéről gyakran beszélünk ilyenkor, szó esik arról, hogy a munkaszervezés és a gondozás légköre kövesse a gyerek igényeit. A módszertani bölcsődében az új kolléganők oktatása mellett a régiekkel rendszeres a tapasztalatcsere. Játékiállítás rendezünk, az új módszertani eredményeket az Iránytű című kiadványunkból mindenki megismerheti. Tehát mi azon vagyunk, hogy ne sírjunk, hanem tegyünk azért valamit, hogy a bölcsődék a szigorúan vett egészségügyi-intézmény-besorolásból kitörjenek, azaz a pedagógiai szempontokra nagyobb súlyt helyezzenek. A cikk ebbéli törekvésünkben megerősített, ugyanakkor elszomorított, mert arról értesültem, hogy erőfeszítéseink ellenére akad gyerek és szülő, aki a bölcsiben szomorú...

A módszertani bölcsőde az intézménytípus kirakatának tekinthető. Ilyenből Csongrád megyében kettő is van. A szegedi az idén új helyre, az Agyagos utcába költözik. Más bölcsik is „újítanak”: *öt intézményből nyitott bölcsődét formáltak, egy helyen pedig sérült gyermekek gondozására állalkoztak*. A többi helyen teszik a dolgukat, mint eddig. Különbőség azért van: minden évben, minden bölcsődében ellenőrzést tartanak a módszertanosok, s a tapasztaltak alapján rangsorolják az intézményeket. A berendezést, a játékeszközöket, a gyermekek ruházatát, a munkaszervezést, a gondozó-nevelőmunkát, a szülővel való kapcsolatot, az adminisztrációt, az ételmezést vizsgálják és hasonlítják össze. Eddigi tapasztalatai alapján Kisné távlati célként szükségesnek tartaná a kisgyermek-pedagógia szak bevezetését, majd a végzettség megkövetelését a gondozónők alkalmazásakor.

Miközben ennek az elképzelésnek az indoklása mellett érvelt Kisné, arra a szorító kényszerhelyzetre gondoltam, amivel ma kell megküzdenuik a bölcsődéknek. A *létük-forog kockán*. Szegeden a közelmúltban 200 férőhelyet szüntettek meg, három bölcsődeépület új gazdára talált az egészségügy berkein belül. A megszüntetés indoka az alacsony születésszám, a gyed kiterjesztése és az, hogy a *bölcsőde drága intézmény*. A korosztályi igényei alapján például játszórúha, pelenka is jár a bölcsisnek, de a

szülő csak az étkezést fizeti térítésként. Az intézmény kihasználtságát — az egészségügyben használatos ágykihasználtság mintájára — a gondozási napok és nem a felvett gyermekek száma alapján vizsgálják. Az első negyedévben 60-65 százalékos kihasználtsággal számoltak, amikor az intézménytípus pénzügyeiről döntöttek. Az egyre szűkülő anyagi lehetőségeket illusztrálja, hogy míg korábban egy férőhelyre 600, addig most 200 forint játékvásárlásra fordítható „gyerekpénzt” számítanak.

A hátrányból előnyt kéne kovácsolni — gondolom én — azaz a minőségi munkára figyelve „versenyeztetni” kellene a bölcsődéket, eltérő szolgáltatási színvonalat kínálva és természetesen eltérő térítési díjat kérve. A szülő dönthesen, hova, milyen típusú bölcsibe viszi a kicsit.

— A bölcsődén belüli szemlélet nemigen változott az elmúlt évtizedekben — mondta erre Kisné. — Talán csak annyiban módosult, hogy a kórházi-egészségügyi jellege (korábban a csecsemőt meztelenre vetkőztetve adta át az anya a gondozónőnek) gyengült, családi otthon jellege erősödött. A bölcsődék „versenyeztetése” előtt többek között az is akadály, hogy a gondozónó nem érzi magáénak az intézményt, mert kiváló teljesítményétől függetlenül ugyanannyi fizetést kap, mint az, aki csak tessék-lássék látja el feladatát.

Néhány szegedi bölcsődét megszüntettek, de gondozónót nem tettek az utcára. Ez jó, mert enyhült a munkaerőhiány (nyár elején 9 betöltetlen állás volt), s javult a gondozónó-csoportlétszám arány (két felnőtt — 10-12 gyerek). Ám a pályára való alkalmasságot továbbra sem igen tudják figyelembe venni az új jelentkezők esetében. Az utóbbi időszak 30 százalékos bér-emelése azt jelenti, hogy 7600—8000 forintot átlagfizetést kapnak a gondozónők. A munkaidő-beosztás viszont az egészségügyben megszokotthoz hasonlít és napi 8 óra 20 perc (ellentétben az óvónó napi 6 órájával), sőt a gondozónők az alapszabadságukra nem kapják meg a pedagógusmunkával járó többletnapokat. Tényleg viszont bőven akad, az adminisztráció is terjengős és túlzó. A *gyermek fejlődési táblája* (amin azt rögzítik, hogy például mennyi idős korban tudott egyedül enni, evőeszközt használni, mikor mondta ki az első egyszerű mondatot) és *törzslapja tiúkos dokumentumnak számít*, a bölcsődék tíz évig kötelesek őrizzni. (Milyen szívesen őrizné ezt a szülő a csemetéjére emlékeztető apróságok, feljegyzések között!)

A június 14-ei *Szomorúan a bölcsiről* című írásomra érkezett reagálások közül csak Salamon Béláné levelét idézem: „... Végzetlenül sajnálom, hogy megbántotta a bölcsődéket az újságíró” — írta. Majd hosszasan ecsetelte a „drága bölcsi” általa és gyermekei által megismert előnyeit. A levél „csattanója”: a bölcsőde gyermekparadicsom az utána következő gyermekintézményekhez — az iskolákhoz hasonlított óvodához és a gyermek személyiségfejlődését gátló iskolához — képest.

Újszászi Ilona

Fehér Juli a Független Színpadból:

„Tudom, hogy visszavárnak bennünket...”

Azzal a fiatal színésznővel ültünk le egy röpké beszélgetésre a Szúzai próbái közben, akinek több szempontból is speciális (volt) a helyzete, hiszen hosszú éveken keresztül dolgozott a szegedi nemzetifélnél, s a régi társulatból diplomával nem rendelkező tagként csatlakozott a Független Színpadhoz. Ez alapvető változást hozott életében és színházhoz való viszonyában is, Fehér Juliáról, a Független Színpad ma esti Rómeó előadásának a dadájáról van szó.

— Valóban, hiszen nyolc évben keresztül ülttem és várakoztam a szegedi színházban, s „ettem azok keserű kenyerét”, akik főiskolai diploma nélkül próbálnak beilleszkedni a közsínházi, merev struktúrába. Egyfolytában készülségi állapotban voltam, vártam arra a pillanatra, amikor kipróbálnak, lehetőséget adnak a megmutatkozásra. Hat-hét év várakozásban eltelt idő után már azt sem voltam képes megfogalmazni magamnak, hogy mire is várok valójában: kérdőjeleket kaptak az olyan fogalmak, mint tehetség, képesség, akarat. Végül is nincs miért létezni ezen a pályán, ha vizsgálgaizolások és lehetőségek nélkül vegetáljni kényszerül — az önjelölt színhész. Ennek ellensúlyozásaként mindenfélt csináltam: elvégeztem a bölcsészkar magyar szakát, letettem a színész III. vizsgát...

— Tulajdonképpen semlegeségemnek köszönhettem, hogy sem az újként betoppanó színészek, sem a régi kollégáim szemében nem voltam szakmai értelemben partner, így nyugodtan néztem az első Ruszt évad el. A dolog természetéből adódóan a korábbinál nagyobb várakozás volt bennem az évaddal szemben, bár az sem ígért számomra különösebbet. Ezért okozott megdöbbenést sokakban az a szilárd elhatározásom, hogy Rusztékhöz csatlakozom. Semmi nem igazolta előre ezt a szándékot. Utólag viszont tudom, hogy már akkor bizonyos voltam: vagy megalakítunk egy új társulatot vagy végleg befejezem a „pályát”.

— Ma már a Dajka szerepe után, Az ember tragédiájának és a készülő Csiksomlyói passzióinak a kollektív munkája nyomán talán egyértelműbben látjuk az új társulatot vagy végleg befejezem a „pályát”.

— Lehet, bár a meglepetésből való ocsúdás után (ti. amit a Dajka szerep jelentett) olyan természetességgel folytak a próbák a klubban, hogy egyáltalán nem éreztem (és nem éreztettké velem), hogy máshonnan jöttem, mint ők.

— Rengeteget dolgoztok Pesten és vendégszerepeltek szerte az országban. Milyen életformát követel ez tőletek?

— Abszolút együttlétet. Emberi kapcsolatainkban olyan nyitottságot, amely legtöbbször számunkra szokatlan, furcsa. De ezekből merítjük azokat az energiákat, tapasztalatokat, amelyek működtetik előadásainkat.

— Mit jelentett most — fél év után — Szegedre visszajönni?

— Annak örömet, hogy mindazokkal találkoztunk, akik szeretnek és támogatnak bennünket, figyelemmel kísérik ma is... és tudom, hogy visszavárnak bennünket játszani.

N. M.

A Független Színpad előadásait augusztus 6-án és 8-án (Rómeó és Júlia), augusztus 7-én (Az ember tragédiája) láthatják az érdeklődők a JATE klubban, este 8 órától